

УДК 336.76

Мелих О.Ю.,
к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів
Тернопільського національного економічного університету

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДОЛАРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Постановка проблеми. Однією із ключових подій першого десятиліття XXI століття є світова фінансова криза, яка охопила своїм впливом усі аспекти економічного життя більшості країн, в тому числі і України. В умовах розгортання світової фінансово-економічної кризи, в Україні особливо загострились проблеми у монетарній сфері. Монетарна дестабілізація, проявами якої були високий рівень інфляції, суттєва девальвація гривні, неповернення депозитних вкладень та загроза банкрутства багатьох комерційних банків, призвела до поглиблення проблеми доларизації вітчизняної економіки, сутність якої полягає у витісненні національної грошової одиниці стабільною іноземною валютою.

У посткризовий період дана проблема не втрачає своєї актуальності. Вона є своєрідним виявом недовіри до національної грошової одиниці, реакцією економічних суб'єктів на нестабільність економічного розвитку, платою за участь у процесі глобалізації. У доларизованій економіці України, де одночасно іноземна і національна валюта виконують функції грошей, деформується дія каналів механізму монетарної трансмісії [1, с. 10]. Тому, зниження рівня доларизації вітчизняної економіки є одним із напрямів грошово-кредитної та валютної політики, що й обумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливу роль у теоретичному та емпіричному дослідженні проблем розгортання процесу доларизації економіки відіграють праці як зарубіжних, так і вітчизняних вчених: Н. Атамась, О. Береславської, Н. Жмурко, З. Луцишин, Р. Манделла, С. Манжос, Т. Марени, В. Марчука, В. Міщенко, С. Моїсєєва, О. Радзівєвського, А. Сомик, Н. Шири, С. Шумської та ін.

Однак у вітчизняній фінансово-економічній літературі бракує ґрунтовних науково-практичних розробок присвячених питанням причин доларизації економіки України у посткризовий період та напрямів їх нівелювання.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення ендогенних та екзогенних чинників зростання рівня доларизації в Україні, кількісна оцінка процесу валютного заміщення у вітчизняній економіці, розкриття його наслідків та окреслення можливих варіантів подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна належить до групи країн, де після здобуття незалежності набула поширення неофіційна доларизація, що спричинена дією внутрішніх (значні інфляційні очікування суб'єктів економіки; високий рівень фактичної інфляції й девальвації; режим грошово-кредитної політики, що сприяє нарощенню резидентами активних і пасивних операцій в іноземній валюті; прискорена лібералізація валютного регулювання; недостатня глибина і ліквідність національного валютного ринку; низький рівень розвитку ринку фінансових інструментів і цінних паперів, деномінованих в національній валюті; високі ризики ліквідності; низький рівень довіри до національної валюти) та зовнішніх (зростаюча відкритість національної економіки; значні обсяги надходжень іноземного капіталу та експортної виручки) факторів.

Доларизація економіки, як феномен грошової системи є, в більшій мірі, негативним явищем, аніж позитивним, оскільки підриває національні інтереси країни, сприяє незаконному відпливу капіталу за кордон, призводить до втрати інвестиційного потенціалу, збіднює суспільство та державу, штучно знецінює та деформує структуру грошового обігу [11, с. 16].

При виборі методів та інструментів боротьби з валютним заміщенням необхідно враховувати, що воно має перманентний характер і є незворотнім процесом, тому потребує істотного зниження його рівня в країні. Успішне досягнення цієї мети значною мірою залежить від правильної оцінки рівня доларизації та комплексного підходу до вирішення проблем у монетарній, бюджетній та банківській системах [2, с. 11].

Труднощі з точним визначенням рівня доларизації економіки країни пов'язані з відсутністю чітко визначених показників оцінки валютного заміщення. У світовій практиці для приблизного визначення ступеня доларизації застосовують ряд показників: частка валютних депозитів у загальному обсязі грошової маси (методика МВФ); абсолютний розмір депозитних вкладень домогосподарств й підприємств та наданих їм кредитів у іноземній валюті; частка зобов'язань банків за коштами залученими на депозитні рахунки в іноземній валюті фізичних і юридичних осіб у загальному їх обсязі; питома вага вимог банків за кредитами наданими в економіку країни у іноземній валюті в загальному обсязі кредитних зобов'язань фізичних і юридичних осіб; динаміка обсягів та сальдо операцій з купівлі-продажу валюти на готівковому й безготівковому сегментах валютного ринку.

Найбільш загальним показником, що характеризує рівень доларизації в країні, є питома вага іноземної валюти в грошовій масі. Як засвідчив розрахунок, його значення та динаміка збігаються з

рівнем та динамікою змін показника оцінки рівня доларизації економіки згідно методики МВФ. За показником питомої ваги депозитів і цінних паперів (окрім акцій) в іноземній валюті у грошовій масі МЗ, Україна належить до країн з помірним рівнем валютного заміщення. Проте, починаючи із 2005 року, привертає увагу негативна тенденція до зростання значення даного показника (за виключенням 2007 та 2010 років). Так, якщо у 2005 році обсяг депозитів та цінних паперів номінованих в іноземній валюті у структурі грошової маси не перевищував 23,6%, то за шість років він зріс на 6,8 в.п. (табл. 1).

Таблиця 1

Структура грошової маси у розрізі валют

Роки	Грошовий агрегат МЗ (усього), млн. грн.	у тому числі, млн. грн.					Питома вага грошової маси в іноземній валюті у МЗ, %
		Грошова маса МЗ у національній валюті	Грошова маса МЗ в іноземній валюті				
			Усього	у тому числі		Цінні папери, крім акцій	
			Переказні депозити	Інші депозити			
2005	194071	148293	45778	9944	35674	160	23,6
2006	261063	190661	70403	13040	57115	248	27,0
2007	396156	306000	90156	20233	69634	289	22,8
2008	515727	357779	157949	35003	122509	437	30,6
2009	487298	332925	154372	41443	112713	216	31,6
2010	597872	423736	174137	41566	132368	203	29,1
2011	685515	477092	208423	51912	156120	391	30,4
лютий 2012	679687	467009	212679	51121	161145	413	31,2

Примітка: розраховано та побудовано автором за даними Бюлетеня Національного банку України. – 2012. - №4. – С.74.

Внаслідок економічної кризи, яка набула розвитку в Україні, починаючи з вересня 2008 року, частка національної валюти у грошовій масі в обігу знизилась до 69,4% у 2008 році та 68,4% у 2009 році, в той час, як станом на кінець 2007 року вона становила 77,2%. При цьому, питома вага грошової маси в іноземній валюті у структурі грошового агрегату МЗ за 2008 та 2009 роки зросла на 8,8 в.п. (до 31,6%).

Незважаючи на стабільність курсової та цінової динаміки, яка спостерігається із кінця 2009 року, значення даного індикатора оцінки рівня доларизації економіки лише за два місяці 2012 року підвищилось на 0,8 в.п. За таких умов, питома вага національної валюти у структурі грошової маси на 8,4% нижча порівняно із докризовим значенням.

Значний вплив, який здійснює іноземна готівкова маса на стан грошового ринку України зумовлює і необхідність оцінки обсягу іноземної валюти в обігу. Аналіз балансу доходів та витрат населення України щодо продажу та купівлі іноземної валюти свідчить, що процес накопичення останньої домашніми господарствами був дуже активним до 1999 року [19, с. 64] і що дана тенденція відновила у 2005 році та спостерігається по даний час (табл. 2).

В умовах загострення світової фінансової кризи у 2008 році більшість операцій з купівлі та продажу іноземної валюти здійснювались на безготівковому сегменті валютного ринку.

На готівковому сегменті валютного ринку впродовж 2008 року в основному спостерігалось перевищення попиту на іноземну готівку, яке становило 6,1 млрд. дол. США проти 4,3 млрд. дол. США у 2007 році (табл. 2) [12].

Незважаючи на те, що у 2009 році мало місце скорочення операцій з готівковою іноземною валютою, попит населення на неї перевищив пропозицію на 8,4 млрд. дол. США, що на 2,3 млрд. дол. США більше порівняно з 2008 роком. Та ситуація на готівковому валютному ринку могла б бути ще критичнішою, якби НБУ, з метою стабілізації ринкових очікувань, зниження ажіотажного попиту на готівкову іноземну валюту й необхідності її купівлі населенням заздалегідь, до настання фактичного строку планових платежів, не ініціював (з лютого 2009 року) проведення цільових аукціонів із продажу валюти населенню, які проводились до березня 2010 року.

У 2009 році скорочення обсягу операцій спостерігалось і на міжбанківському валютному ринку (табл. 2).

Слід зазначити, що дефіцит іноземної валюти у 2009 році був зумовлений дією ряду чинників і зокрема: неготовністю вітчизняних товаровиробників до жорсткої конкуренції в умовах падіння світової кон'юнктури; погіршенням міжнародних суверенних кредитних рейтингів та підвищенням ризиків, пов'язаних із кредитуванням резидентів; недостатньою ефективністю використання зовнішніх кредитів й зменшенням можливостей своєчасного виконання зовнішніх боргових зобов'язань [13].

Як і в попередні роки, у 2010 році переважна більшість операцій з купівлі та продажу іноземної валюти здійснювалась у безготівковій формі. При цьому, частка операцій з іноземною готівкою у

загальному обсязі операцій на валютному ринку країни залишилась майже незмінною порівняно з 2009 роком і становила 19,3%.

Таблиця 2

Динаміка операцій з купівлі та продажу іноземної валюти на міжбанківському і готівковому сегментах валютному ринку України

Роки	Обсяг операцій на міжбанківському валютному ринку (у доларовому еквіваленті, млн. дол. США)	Обсяг операцій на готівковому валютному ринку (у доларовому еквіваленті, млн. дол. США)				
		Обсяг операцій (всього)	Обсяг валюти купленої банками в населення	Обсяг валюти проданої банками населенню	Сальдо купівлі-продажу валюти населенням	Частка проданої валюти у загальному обсязі операцій, %
2005	91400,1	25159,7	11911,7	13248	1336,3	52,6
2006	102470,6	37237,3	16823,4	20414	3590,6	54,8
2007	147972,7	61262,6	28489,4	32773,2	4283,8	53,5
2008	208794,5	66203,2	30048,8	36154,4	6105,6	54,6
2009	144946,1	35445,1	13530,5	21914,6	8384,1	61,8
2010	178931,8	42899,2	16583,8	26315,4	9731,6	61,3
2011	341125,9	49942,3	18248,9	31693,4	13444,5	63,5
31.03. 2012	91192,6	8052,9	3289,8	4763,1	1473,3	59,1

Примітка: розраховано та побудовано автором за даними розміщеними на Інтернет – сторінці Національного банку України – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58039.

Якщо на міжбанківському валютному ринку із січня по вересень спостерігалось суттєве перевищення валютної пропозиції у зв'язку із зростанням обсягів надходжень іноземної валюти на рахунки резидентів, то на готівковому сегменті валютного ринку упродовж року мало місце домінування купівлі іноземної валюти над її продажем, яке становило 9,7 млрд. дол. США у річному вимірі [14].

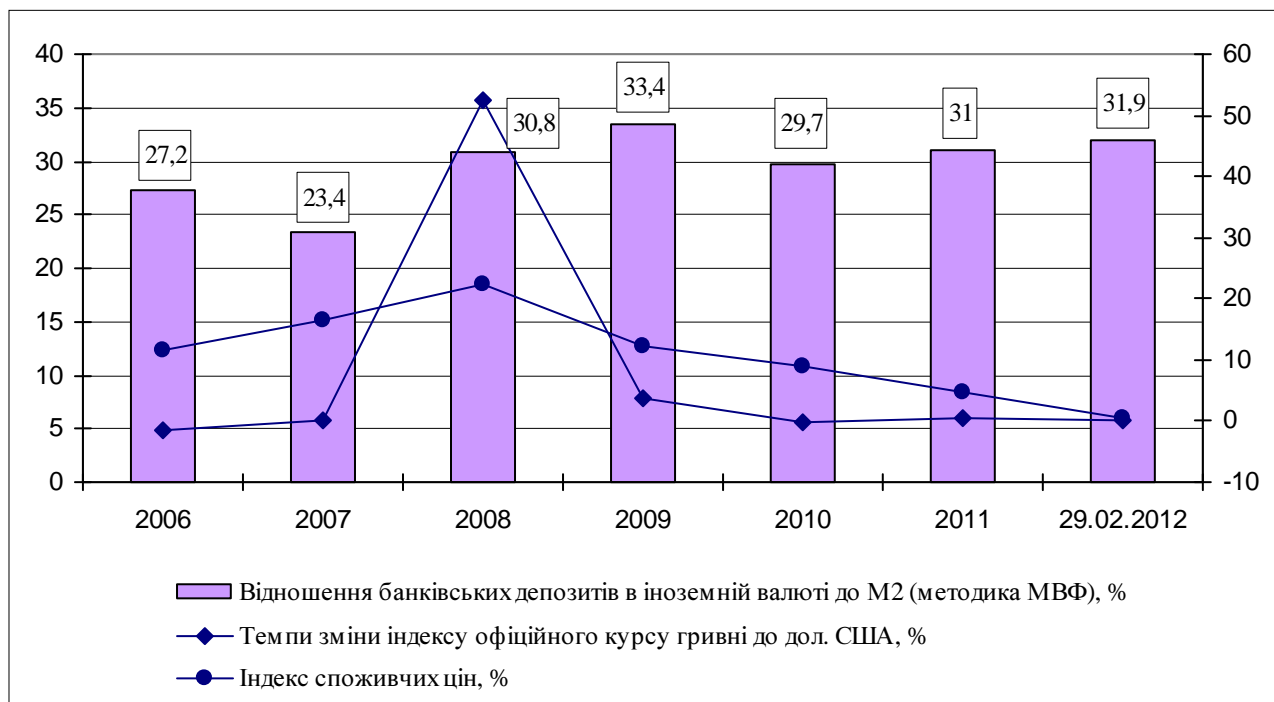
Дана тенденція набула продовження і у 2011 року, в якому попит на іноземну готівку перевищив її пропозицію на 13,5 млрд. дол. США, що на 7,4 млрд. дол. США більше порівняно із 2008 роком. Слід зазначити, що у 2008 році саме спекулятивний попит населення на іноземну валюту, здійснюючи тиск на національну грошову одиницю, призвів до її девальвації на 52,5 % відносно американського долара.

Отже, проведений аналіз витрат та доходів населення пов'язаних із купівлею-продажем іноземної валюти, дає можливість зробити висновок про подальше зростання рівня готівкової доларизації, незважаючи на відносну курсову та цінову стабільність, яка спостерігається із кінця 2009 року. В сучасних умовах значні обсяги грошових коштів відволікаються з економіки на операції з іноземною валютою, що призводить до формування маси «гарячих» грошей, які при несприятливих умовах можуть створити потенційну загрозу стабільності курсової динаміки та, як наслідок, посилити процес доларизації вітчизняної економіки.

Враховуючи те, що однією із основних сучасних форм прояву доларизації в Україні є доларизація активів і пасивів фінансово-кредитних установ, більш інформативним індикатором оцінки її рівня є показники використання іноземної валюти у депозитних та кредитних операціях. Найпоширенішим методом оцінки рівня фінансової доларизації є запропонований МВФ розрахунок співвідношення величини депозитів в іноземній валюті до грошової маси M2. Згідно методики МВФ, високодоларизованою є економіка країни, де значення індикатора перевищує 30%.

Аналіз динаміки даного показника свідчить, що до 2008 року Україна належала до групи країн із помірним рівнем доларизації. Укріплення національної грошової одиниці відносно американської валюти у 2005 році на 3,8%, сприяло підвищенню довіри до гривні і, відповідно, зниженню рівня валютного заміщення. Проте, уже у 2008 році, наслідком 53% девальвації й 22% споживчої інфляції стало зростання питомої ваги депозитів в іноземній валюті у грошовому агрегаті M2 на 7,4%. Таким чином, у 2008 році значення цього показника вперше перевищило граничний рівень, досягнувши позначки 30,8%, що є свідченням надмірної доларизації вітчизняної економіки. Дана тенденція спостерігається і досі, оскільки, незважаючи на відносну макроекономічну стабільність у 2010 – лютому 2012 років, питома вага депозитів номінованих в іноземній валюті зростає із 29,7% до 31,9% (рис. 1).

Фінансову доларизацію можна аналізувати також за показниками питомої ваги депозитів у іноземній валюті у загальному обсязі депозитних вкладень (депозитна доларизація) та питомої ваги кредитів у іноземній валюті в загальному обсязі банківських кредитів, наданих суб'єктам економіки (кредитна доларизація) [9, с. 29].

Примітка: розраховано та побудовано автором за даними розміщеними на Інтернет – сторінці Національного банку України.

Рис. 1. Динаміка рівня доларизації (за методикою МВФ), індексу споживчих цін та темпів зміни обмінного курсу гривні у 2006 – лютому 2012 рр.

Так за показником, який відображає частку депозитів в іноземній валюті у загальному обсязі депозитів резидентів, рівень доларизації в Україні є надмірним. Упродовж досліджуваного періоду (рис. 2, табл. 3) його значення суттєво перевищувало граничний рівень, який становить 25%.

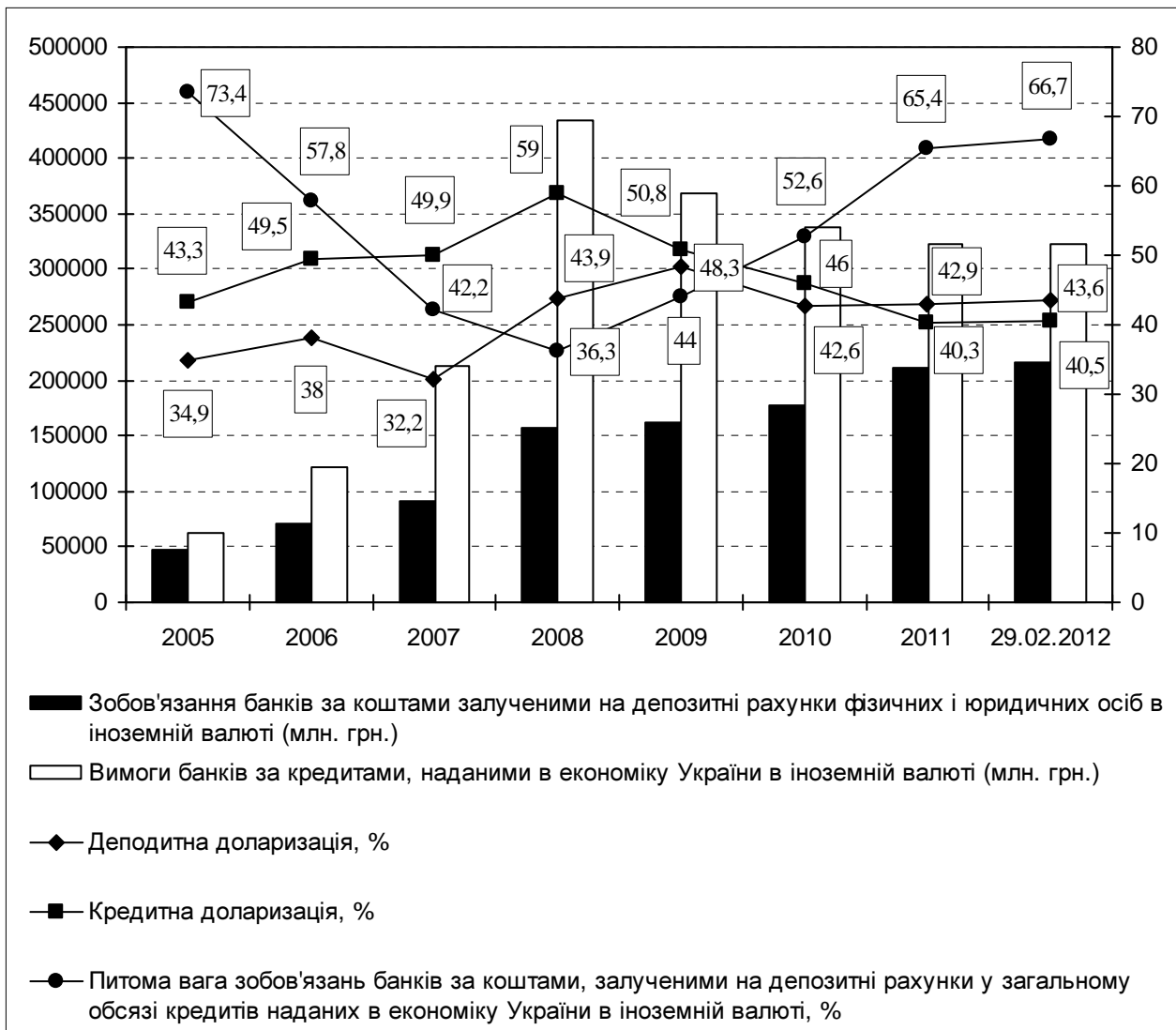
Заміщення активів пов'язано із аспектами ризику та прибутком за внутрішніми й іноземними активами. Історично склалося так, що в країнах, які розвиваються, резиденти намагаються зберігати заощадження в іноземній валюті, таким чином страхуючи себе від макроекономічних ризиків, які пов'язані не лише з нестабільністю цін й обмінного курсу, а й тривалою стагнацією економіки [5].

Графічне зображення рівня депозитної доларизації (рис. 2) свідчить, що за останні сім років даний показник досяг свого піку у 2009 році. Так, лише за 2008 – 2009 роки питома вага депозитів в іноземній валюті у загальній сумі депозитних вкладень резидентів зросла на 16,1 в. п. Дана тенденція була результатом курсових коливань гривні, що зумовили посилення довіри до іноземної валюти та прискорення темпів приросту депозитів у ній. При цьому, зростання рівня депозитної доларизації на 4,5% у 2009 році було зумовлено, перш за все, скороченням вкладень у національній валюті на 14,2%. Динаміка залишків коштів у іноземній валюті визначалась переважно коливанням обмінного курсу гривні до іноземних валют та була забезпечена приростом депозитів сектору домашніх господарств, оскільки вкладення сектору нефінансових корпорацій зменшились на 16,3% [13] (табл. 3).

Позитивна динаміка зростання ВВП, стабільність курсу гривні, порівняно низькі темпи інфляції та більш високі ставки за депозитами в національній валюті сприяли зниженню рівня депозитної доларизації у 2010 році (на 5,7%).

Так, темпи приросту депозитів у національній валюті в 2010 році становили 38,3% і перевищили темпи приросту депозитів в іноземній валюті на 28,7%. Динаміка залишків коштів у іноземній валюті визначалась відносною стабільністю, чому сприяли незначні коливання курсу гривні до іноземних валют протягом року, та була забезпечена, як і в попередніх роках приростом депозитів домашніх господарств, які зросли на 16,9% у річному вимірі. Депозити нефінансових корпорацій в іноземній валюті за рік зменшились на 1,3% (внаслідок перевищення платежів за імпортними контрактами над надходженнями експортної виручки) [14, с. 61] (табл. 3).

При цьому, аналіз даних таблиці 3 свідчить, що більш доларизованими є вклади фізичних осіб порівняно із вкладами нефінансових корпорацій. Так, якщо питома вага депозитів нефінансових корпорацій в іноземній валюті у загальному обсязі вкладень на кінець 2010 року становила 30,5%, то доларизація депозитів фізичних осіб була вищою на 17,5%. Це свідчить про те, що населення найчутливіший суб'єкт економіки до чинників та процесу доларизації в країні.

Примітка: розраховано та побудовано автором за даними розміщеними на Інтернет – сторінці Національного банку України.

Рис. 2. Динаміка рівня фінансової доларизації в Україні у 2005 – лютому 2012 рр.

Протягом 2011 р. до лютого 2012 року резиденти продовжували заощаджувати іноземну валюту. За даний період рівень депозитної доларизації зріс на 1 в. п. Висока довіра до долара та євро не могла викорінитися за два роки економічної стабільності, оскільки глибока рецесія 2008 – 2009 років призвела до остаточної втрати довіри до банківської системи і національної валюти, яка здобувалась упродовж одинадцяти років. Це є відбитком феномену гістерезису або «ефекту храповика», який характеризує інерційність поведінки населення.

Поряд із депозитною доларизацією в Україні спостерігається і заміщення пасивів в банківській системі. Дана проблема після кризи 1998 – 1999 років почала загострюватись із 2004 року.

Якщо переведення активів у більш стійку валюту є наслідком високої інфляції, то валютне заміщення пасивів, у свою чергу, свідчить про інерційне існування недовіри до монетарної політики центральних банків. У невеликій відкритій економіці доларизація пасивів демонструє ще й якісні зміни в середовищі функціонування фінансових ринків: по-перше, формувати пасиви в твердій валюті вигідно задля уникнення валютних ризиків; по-друге, є можливість отримати вигоду від здійснення дешевих (порівняно з внутрішніми джерелами) іноземних запозичень [3, с. 118].

Показник кредитної доларизації з 2000 року не опускався нижче 40%, а у 2008 році досяг майже 60%.

При цьому, зростаючий попит на кредити в іноземній валюті, особливо у 2005 – 2007 рр., породивши дисбаланс у співвідношенні зобов'язань і вимог банків в іноземній валюті та створивши загрозу для фінансової стійкості банківської системи, став однією із вагомих причин банківської кризи у 2008 році (рис. 2).

Таблиця 3

Динаміка рівня доларизації депозитних вкладень й кредитів наданих фізичним особам та нефінансовим корпораціям у 2005 – лютому 2012 рр.

Показники	Рік							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	29.02.2012
Зобов'язання банків за коштами залученими на депозитні рахунки фізичних і юридичних осіб (млн. грн.)	134754	185917	283875	359740	334953	416650	491756	495108
у тому числі:								
в національній валюті	87769	115102	192297	201835	173091	239302	280440	279367
в іноземній валюті	46985	70814	91577	157905	161862	177348	211316	215741
Темпи приросту зобов'язань банків за коштами залученими на депозитні рахунки фізичних і юридичних осіб (%)	-	38,0	52,7	26,7	-6,9	24,4	18,0	0,7
у тому числі:								
в національній валюті	-	31,1	67,0	5,0	-14,0	38,3	17,2	-0,38
в іноземній валюті	-	50,7	29,3	72,4	2,5	9,6	19,2	2,0
Зобов'язання банків за коштами залученими на депозитні рахунки домашніх господарств (млн. грн.)	74778	108860	167239	217860	214098	275093	310390	324713
у тому числі:								
в іноземній валюті	31090	48970	64860	107844	113016	132169	149860	155210
Доларизація депозитів домашніх господарств, %	41,6	45,0	38,8	49,5	52,8	48,0	48,2	47,8
Зобов'язання банків за коштами залученими на депозитні рахунки нефінансових корпорацій (млн. грн.)	0976	65614	95583	118188	94796	116105	153120	142491
у тому числі:								
в іноземній валюті	13855	19882	23478	42906	35930	35459	51685	50835
Доларизація депозитів нефінансових корпорацій, %	27,2	30,3	24,6	36,3	37,9	30,5	33,8	35,6
Вимоги банків за кредитами, наданими в економіку України (млн. грн.)	143423	245230	426867	734022	723295	732823	801809	798884
у тому числі:								
в національній валюті	81279	123787	213802	300220	355521	395504	478596	475586
в іноземній валюті	62144	121443	213065	433801	367774	337319	323213	323298
Темпи приросту, вимог банків за кредитами, наданими в економіку України (млн. грн.)	-	71	74,1	72	-1,5	1,3	9,4	-0,4
у тому числі:								
в національній валюті	-	52,3	72,7	40,4	18,4	11,2	21	-0,6
в іноземній валюті	66,3	95,4	75,4	103,6	-15,2	-8,3	-4,2	0,03
Вимоги банків за кредитами, наданими домашнім господарствам (млн. грн.)	-	82010	160386	280490	241249	209538	201224	197881
у тому числі:								
в іноземній валюті	-	51317	101984	201668	174579	144780	114549	109917
Доларизація кредитів домогосподарств (%)	-	62,6	63,6	71,9	72,4	69,1	56,9	55,5
Вимоги банків за кредитами, наданими нефінансовим корпораціям (млн. грн.)	106078	160503	260476	443665	462215	500961	575545	575737
у тому числі:								
в іноземній валюті	41333	69196	109341	228891	190308	190032	205782	210472
Доларизація кредитів нефінансових корпорацій (%)	39,0	43,0	42,0	51,6	41,2	37,9	35,8	36,6

Примітка: розраховано та побудовано автором за даними розміщеними на Інтернет – сторінці Національного банку України.

Аналіз даних таблиці 3 свідчить, що темпи приросту обсягів кредитування в іноземній валюті у 2005 – 2008 рр. були дуже високими і в середньому становили 85,2% за рік й перевищували темпи зростання ВВП майже у 17 разів.

У цей час банки активно розвивали споживче кредитування та кредитування поточної діяльності за рахунок залучення іноземних фінансових ресурсів під 4 – 5% річних (у доларах США) та видаючи кредити під 10 – 11% річних (у доларах США). Проблема полягала лише у тому, що іноземні кредити залучалися на термін 3 – 5 років, а видавалися на 10 – 20 років. Проте вона вирішувалась шляхом рефінансування [1, с. 11].

Таким чином, наслідком надмірної кредитної експансії упродовж 2005 – 2007 рр., стало підвищення рівня кредитної доларизації з 42,2% у 2004 році до 59% у 2008 році.

Розгортання світової фінансової кризи у 2008 році, обмеживши залучення банківським сектором грошових ресурсів за кордоном, та заходи НБУ спрямовані на зниження валютних ризиків призвели до уповільнення темпів кредитування в іноземній валюті у лютому – вересні 2008 року. Проте у жовтні – грудні 2008 року в результаті знецінення гривні по відношенню до долара США та євро темпи приросту кредитів в іноземній валюті суттєво прискорилися та за підсумками року становили 103,6% [12, с. 66].

У 2009 році, на відміну від попередніх років, у зв'язку із підвищенням вимог на здійснення кредитування в іноземній валюті та обмеженим доступом до зовнішнього фінансування, кредитування в іноземній валюті характеризувалося низхідною динамікою, що позитивно позначилось на рівні кредитної доларизації, яка знизилась на 8,2 в.п.

Подальше проведення НБУ політики щодо обмеження кредитування в іноземній валюті у 2010 – 2011 рр. позитивно позначилось на показниках оцінки рівня доларизації пасивів (рис. 2).

Висновки з даного дослідження. Аналіз здійснених розрахунків дав змогу дійти висновку, що за більшістю показників сучасний рівень доларизації в Україні є надмірним й справляє негативний вплив як на грошово-кредитну систему, так і на вітчизняну економіку в цілому, оскільки: обумовлює зниження ефективності грошово-кредитної політики, через втрату центральним банком монетарних важелів регулювання грошового обігу; суттєво впливає на темпи інфляції у зв'язку з тим, що іноземна валюта бере участь у процесі обігу, ціноутворення та нагромадження; істотно змінює функцію попиту на гроші внаслідок деформації каналів грошової пропозиції; посилює курсову волатильність через те, що до попиту на іноземну валюту для зовнішньоекономічних угод додається внутрішній попит, який суттєво реагує на зміни очікувань економічних агентів [2; 7; 18].

Тому, враховуючи вищеподане, з метою зниження рівня доларизації економіки України, державна політика повинна бути спрямована на забезпечення: цінової та курсової стабільності; прогнозованості динаміки обмінного курсу національної валюти; зростання доходності активів виражених у національній валюті; зниження рівня зовнішньої заборгованості й дефіциту державного бюджету; використання інструментів хеджування валютних ризиків; впровадження в обіг цінних паперів з плаваючою відсотковою ставкою.

Література

1. Атамась Н.І. Вплив іноземного капіталу на доларизацію національної економіки [Електронний ресурс] / Н.І. Атамась // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – № 172. – С. 10 – 13. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/knp/172/knp172_10-13.pdf.
2. Береславська О. Доларизація в Україні та шляхи її подолання / О. Береславська // Вісник НБУ. – 2006. – № 10. – С. 10–13.
3. Береславська О.І. Доларизація кредитного ринку в Україні: причини і наслідки / О.І. Береславська, В.В. Зимовець, Н.М. Шелудько // Економіка і прогнозування. – 2006. – №3. – С. 117–130.
4. Економічні проблеми ХХІ століття: міжнародний та український виміри : [монографія] / За ред. С.І. Юрія, Є.В. Савельєва. – К. : Знання, 2007. – 595 с.
5. Жмурко Н.В. Доларизація економіки України в умовах фінансової нестабільності [Електронний ресурс] / Н.В. Жмурко // Актуальні проблеми розвитку регіону. – 2010. – Випуск 6 (Том 2) – С. 19. – Режим доступу до журн. : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_gum/aprer/2010_6_2/19.pdf.
6. Манжос С.Б. Вплив рівня доларизації економіки України на стан валютного ринку / С.Б. Манжос, М.С. Носенко // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – №2(24). – С. 100–105.
7. Марена Т.В. Сучасні тенденції депозитної та кредитної доларизації економіки України / Т.В. Марена // Вісник Донецького національного університету, СЕР. В: Економіка і право. – 2009. – Вип.2. – С. 229–234.
8. Марчук В.П. Фінансова доларизація в Україні та шляхи її зниження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/521/1/6.pdf>.
9. Міщенко В. Доларизація: причини та наслідки для економіки України / В. Міщенко, А. Сомик // Вісник НБУ. – 2007. – №5. – С. 28–31.
10. Процесс замещения национальной валюты: проблемы и эффекты // Вестник Приднестровского республиканского банка. – 2009. – №5. – С. 49–54.
11. Радзівський О. Суперечності доларизації економіки України в умовах фінансової глобалізації / О. Радзівський // Економіка України. – 2005. – №2. – С. 16–23.

12. Річний звіт Національного банку України за 2008 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66437>.
13. Річний звіт Національного банку України за 2009 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66438>.
14. Річний звіт Національного банку України за 2010 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=77106>.
15. Стецько Л.І. Доларизація економіки України, її наслідки і напрямки зниження / Л.І. Стецько // Науковий вісник НЛТУ. – 2011. – Вип. 21.15. – С. 287 – 292.
16. Тихомирова О.С. Економічні чинники стимулювання заощаджень населення у банківську систему в умовах доларизації економіки / О.С. Тихомирова, С.М. Качан // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/8720/1/Економічні%20чинники%20стимулювання%20залучення%20заощаджень%20населення%20у%20банківську%20систему%20в%20умовах%20доларизації%20економіки.pdf>.
17. Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку : монографія / Т. 2: Механізм грошового та фондового ринків і їх вплив на розвиток економіки України / За ред. чл. – кор. НАН України А.І. Даниленка. – К. : Фенікс, 2008. – 442 с.
18. Шира Н.О. Проблема доларизації в Україні та шляхи її вирішення [Електронний ресурс] / Н.О. Шира // Економіка Промисловості. – 2010. – №52(4). – Режим доступу до журн. : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/eprom/2010_52/.
19. Шумська С.С. Доларизація та відтік коштів з української економіки / С.С. Шумська // Економіка і прогнозування. – 2003. – №4. – С. 62–71.

УДК 338.43:330.341.1

Лункіна Т.І.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Миколаївський державний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Постановка проблеми. Сільське господарство України є однією з найважливіших галузей економіки. Воно забезпечує 8,2% валової доданої вартості, тут зайнято понад 3 млн населення, використовується основних засобів вартістю понад 100 млрд грн, функціонують майже 56,5 тисяч господарюючих суб'єктів, в розпорядженні яких 21,6 млн га сільськогосподарських угідь. Вироблена в сільському господарстві 1 гривня продукції дає змогу одержувати понад 12 гривень продукції в інших галузях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку інноваційної діяльності в сільському господарстві присвячені праці таких науковців, як: В.Г. Андрійчука, М.В. Зубця, І.Г. Кириленка, М.П. Макаренка, Л.І. Михайлової, Н.М. Сіренко та інших.

Проте існує ще ряд питань, які потребують додаткового вивчення, зокрема щодо особливостей розвитку інновацій в сільському господарстві та необхідності вдосконалення підтримки сільськогосподарських товаровиробників.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення проблем і перспектив розвитку інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах господарювання визначальним чинником ефективного розвитку в сільському господарстві стає належне вироблення нових підходів із застосуванням інноваційних розробок. Розбудова конкурентоспроможного, стабільного й прогнозованого у тенденціях розвитку сільського господарства стає можливою лише за умови його переходу на інноваційний шлях розвитку.

Сільськогосподарські підприємства України виробляють 44,9% валової продукції сільського господарства, у структурі якої 45,1% займає продукція рослинництва і 44,7 % продукції тваринництва. У 2008 р. і 2011 р. отримано найвищий за всю історію України урожай зернових – відповідно 53,3 і 56,7 млн тонн проти 51 млн тонн у 1990 р.

Починаючи з 2001 р., виробництво сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах є прибутковим, рівень рентабельності у 2010 р. становив 21,1 %, що є найвищим показником за останні 10 років. Рівень рентабельності практично завжди прибуткового рослинництва